

Oskar Skarsaune

Etterlyst: Bergprekenens Jesus. Har folkekirken glemt ham?

Oslo: Lunde forlag 2018

Ole Jakob Filtvedt

Boken *Etterlyst* er skrevet av professor emeritus i kirkehistorie ved MF, Oskar Skarsaune. Som typisk er for Skarsaunes bøker, er den lettlest, men likevel veldig lærerik. Den preges også av et engasjement som gjør inntrykk.

I første del av boken presenterer Skarsaune sin forståelse av «Bergprekenens Jesus», og hvordan kristne i de første århundrene tenkte at Jesu radikale bud faktisk var noe som alle døpte skulle leve ut på en konkret måte. «Bergprekenens Jesus» sikter da ikke bare til den Jesus vi møter i Matt 5–7, men er den Jesus vi møter mange steder i evangeliene, med et klart kall til etterfølgelse.

I del to av boken argumenterer Skarsaune for at kristnes forhold til «Bergprekenens Jesus» endret seg radikalt da kristendommen kom i maktposisjon. Kristne gikk da fra å være forfulgt til å forfølge, og tok i bruk maktmidler man tidligere hadde tatt avstand fra. Dessuten skjedde det noe med kirkeforståelsen og dåpssynet. Nå oppstod «folkekirken», et begrep Skarsaune definerer som at «alle borgere ved lov er pålagt å bekjenne kristen tro» (s. 10). Fordi en slik folkekirke vanskelig kan pålegge alle sine medlemmer å følge alle budene til «Bergprekenens Jesus», ble konsekvensen at disse budene «har vært satt til side eller vært underkommunisert i størstedelen av kirkens historie til nå» (s. 10).

Tredje og siste del av boken heter «Kan vi få en Bergpreken-vekkelse i Folkekirken?». Her utforsker Skarsaune mulighetene for å «gjenoppdage Jesu livsvei» (s. 7). For å stimulere til det ønsker han å la Jesu ord «stå der i all sin radikalitet og med sine tilsynelatende umulige krav, uten å pakke dem inn i støtdempende verbal skumgummi» (s. 8).

Boken spenner altså vidt, fra Jesu forkynnelse i evangeliene, dåpskatekese i den tidlige kirke, via Konstantin, Luther og reformasjon, til spørsmålet om dåpsforståelse i en nordisk folkekirkekontekst. Man kan ikke annet enn å la seg imponere av bredden i kunnskap og kompetanse som Skarsaune fremviser. Selv om boken favner om mye, går det kanskje likevel an å si at det særlig er tre spørsmål som brenner gjennom hele boken.

Det første er: Hvordan burde vi tenke om forholdet mellom stat og kirke? Skarsaune avviser entydig at kirken burde gjøre bruk av maktmidler for å fremme sin sak, og han lar det skinne igjennom at han ikke er noen tilhenger av den særstilling som Dnk har i det norske lovverket. Men hva med den enkelte kristne? I hvilken grad og på hvilke premisser kan de bekle statlige maktposisjoner? Skarsaune viser at de første kristne oppfattet en del

yrker som uforenlige med å følge Jesus, og at de generelt var preget av en sterk pasifistisk tendens (s. 138). Men etter hvert begynner kristne å bli stadig mer «integret i samfunnet», og etter Konstantin «skyter denne utviklingen fart», fordi de fleste kristne nå måtte «inneha posisjoner der vanlige lover for menneskelig adferd var obligatoriske, hvis ikke ville samfunnet bryte sammen». Nå måtte kristne være keisere, generaler, soldater og dommere, selv om Jesus i Bergprekenen «hadde pålagt sine disipler å ikke drepe, ikke føre saker for retten, men gi avkall på sine rettskrav, osv.» (s. 174). Her synes det å skjule seg et dilemma som Skarsaune godt kunne utforsket videre. Hvis samfunnet ville ha «brutt sammen» dersom alle fulgte Jesu bud i Bergprekenen, så melder vel spørsmålet seg om alle virkelig burde følge disse budene på den måten som de første kristne gjorde.

Det andre spørsmålet som preger hele boken, er: Skal kirken defineres med utgangspunkt i «dåpsmenigheten» eller «nattverdsmenigheten»? Visse former for folkekirketenking legger ensidig vekt på dåpen som det definerende kjennetegn på dem som tilhører kirken, og betoner sterkt at «nattverdsmenigheten» ikke må forstås som et slags kirkelig a-lag. I kontekster der de færreste dømte jevnlig går til nattverd, oppstår det da en slags «dåpen alene»-ekkesiologi. Skarsaune mener derimot at ekklesiologien må ta utgangspunkt i «nattverdsmenigheten». Selve ordet «menighet» forutsetter per definisjon at det finnes en konkret *forsamling* av mennesker som faktisk har kommet sammen for å feire gudstjeneste. Det er denne konkrete forsamlingen som er «Kristi kropp», og Skarsaune understreker at dette ikke bare må forstås «prinsipielt» eller «rent teologisk», men at det dreier seg om en «fysisk virkelighet» (s. 296).

Hvis denne «fysiske» virkeligheten manifesterer seg lokalt der hvor kristne faktisk kommer sammen for å feire gudstjeneste, kunne man spørre hva det er som i sin tur binder de lokale menighetene sammen? Her er Skarsaune inspirert av den unge Luthers radikale tanke om at menigheten har mandat til å overprøve den som formelt har læreautoriteten (s. 300–301). Det som binder troende i ulike lokale menigheter sammen, er derfor ikke formelle strukturer, konfesjoner eller organiserte kirkesamfunn – men at troende på ulike steder og fra ulike sammenhenger gjenkjenner Jesu stemme (s. 300). Når Skarsaune skal beskrive hva han legger i uttrykket «alt Guds folk», sier han at han «kjenner seg ett med disippel-fellesskapene som lever sitt liv i de andre kirkene» (s. 307). Nå tror jeg ikke dette nødvendigvis er ment som noen uttømmende definisjon av hva det er som binder ulike lokalmenigheter sammen. Likevel er det påfallende at «alt Guds folk» ikke bestemmes som noe konkret og fysisk, men heller gis en mer subjektiv definisjon.

Det tredje og siste spørsmålet som preger hele boken, er forholdet mellom tro og gjerninger, nåde og etterfølgelse. Denne tematikken utvikles, på den ene side, i kritisk dialog med visse former for folkekirkeforkynnelse, der man tegner et bilde av Jesus som en som utelukkende er opptatt av å *bekreft*e folk slik de er (s. 265–67, 271, 280). Mot en slik tankegang argumenterer Skarsaune overbevisende for at det ikke er noe godt budskap å si at man er bekreftet slik man er, dersom man er fanget i destruktive livsmønstre. Som eksempel nevner han Jesu skarpe advarsler mot pengedyrkelse, og knytter dette til nordmenns rikdom og overforbruk av Jordens ressurser. Dette er en livsstil som vi ikke burde bekreftes i, men fris fra (s. 283–88). Her har Skarsaune flere gode og utfordrende poenger. Kanskje er det likevel litt overraskende at nettopp sosial urettferdighet, fordeling av penger og miljøkrisen brukes som eksempler på temaområder der folkekirkeideologi angivelig gjør at man glemmer «Bergprekenens Jesus». Er det virkelig i møte med *slike* spørsmål at de nordiske folkekirkenes unngår å utfordre sine medlemmer til konkret etterfølgelse av Jesu budskap?

Spørsmålet om forholdet mellom tro og gjerninger reises ikke bare som et potensielt folkekirkedilemma, men også som et mer prinsipielt spørsmål. En potensiell innvending mot

budskapet i boken kunne være: Står Skarsaune i fare for å gjøre etterfølgelsen av Jesus til en «*betingelse* for å få del i Guds rike eller det evige liv» (s. 280)? Skarsaune svarer at Jesu frigjørende livsvei ikke er en «*betingelse* for frelsen», men at dette livet «*er* frelsen». Han fremholder også at en slik måte å tenke om nådens livsforvandlende kraft på ikke trenger å stå i konflikt med Luther (s. 288). Det kan godt tenkes, men hva med «Bergprekenens Jesus»? Har virkelig Skarsaune, med sin forsikring om at livsførsel ikke fungerer som en betingelse for å få del i Guds rike, gjort det han lovet oss i innledningen, nemlig latt Jesu budskap få «stå der i all sin radikalitet og med sine tilsynelatende umulige krav, uten å pakke dem inn i støtdempende verbal skumgummi» (s. 8)? Er ikke Bergprekenen rammet inn av utsagn som sier nettopp det Skarsaune her benekter (jf. Matt 5,20; 7,21)?

Skarsaune har skrevet en engasjerende bok, som man både kan lære av, la seg inspirere av og bli utfordret av. Den kan leses av mange, med stort utbytte. De spørsmål som er reist i denne anmeldelsen, undergraver ikke dette positive hovedinntrykket.